

"Just nimelt. Kust sa neid nimesid nii hästi tead?"

"Su vend nimetas."

"Kuradi mälu sul – Nüüd on mees vahistatud. Velikije Lukis üle jooksnud. Pärast Saksa *Oberleutnant*. Narva rindel langemise kohta oli hankinud naisele valepaberi. Mardimäel igavene jama. Ruudit lohistati kaks korda ülekuulamisele: m i k s ta ei teadnud?! Miks ei andnud üles?! Kus tas pidi üles andma, kui ta ei teadnud—"

Mina ütlen: "Ja kui oleks teadnud – siis ka ju—"

"Noh, siis oleks olnud jälle omaette probleem—" ühmab Volli.

Ma küsin: "Aga see – õpetajanna? Kas see on ka vahistatud?"

"Seni mitte," ütleb Volli.

Ja Hilda jäigi vabadusse. Vabadusse ja välja saatmata. Kuigi masina-traktorijaama koristajaks tõugatuna. Pääaegu uskumatu, aga nähtavasti võeti kolme lapse huve arvesse. Kuid ma pole ei teda ega lapsi enam kordagi näinud. Ja Hilda oma meest (seda kuulsin ma vanaproua Tahknalt, kes on nüüd viisteist aastat surnud) – Hilda oma meest ka üheainukese korra: aastapäevad pärast vahistamist. Kuski! Tallinna Toompeal, tänava peal, ma kujutlen, umbes sellesama maja ees, kus praegu Panso pronkskäsi teatrihuvilist noorust lähemale viipab. Sellesama maja ees. Kui Hilda oli paar tundi kahekümne viie kraadises pakases oodanud ja Kaarel toodi oma kahekümne viie pluss viiega välja ja naeratas talle kahvatu naeratuse ja pandi autosse ning sõitis ära.

HALLELUUJA

Jaan Krass
Kõrgendatud teoseid 16
11. 95-116

Sel aastaajal, detsembri keskel, põles Iljitsi lambikene vildikui-vati laes päev läbi. Sest kuuekümneme kuues põhjalaiuskraad pani enda pimedusega maksma. Pakane niisuguse kraadini ei küüninud, aga paaril varahommikul oli jäätunud külmapulk näidanud juba üle neljakümne ära. Et kella kuueks nagu needus kolmekümne kaheksa peale kerkida, millega üldbrigaadide loodetud külmapühäl oli sedamaid kriips peal. Allmaabrigaadidele ei läinud temperatuur teadagi korda ja vildikuivatusahjus pidi tulla igal juhul lööskama.

Kuivati ise oli umbes 3,5 korda 7 meetri suurune ruum baraki eeskoja taga kahe barakipoole ehk sektiooni vahel. Kuumaski sektioonis elas kahekordseil naridel viiskümmend meest, kokku täpne *centuria*, kolmveerand poliitilised ja veerand blatinoid. Vildikuivatusahi oli söögilaua-kõrgune 4 korda poolteimeseetrine telliskivist, aga valgeks lubjatud ristkülik, keskel malmuksega kolle ja õhus, ribilise ahjupealse kohal, kaks sellesama ahjupealse mõõtu pulkresti, kuhu paigutati kuivatav kraam, s. o. peamiselt vildid ja jalarätid, aga sageli ka vatikuued ja -püksid, sest needki said kaevanduses tihtipeale märjaks. Jahedam kraam kuivas ülemisel, märjem alumisel restil. Ahju pealispind peeti hariilkult tühi, sest see oli enamjaolt nii tuline, et mis sinna asetati või sinna kukkus, läks neetult ruttu kärsama.

Sütt võinuks meil kütteks muidugi jätkuda, sest olime ju söekaevanduslaager. Ja formaalselt meil sütt jaguski. See tuli vildikuivatajal suurest söehunnikust tsooni loodenurgas kelguga barakki toimetada. Ainult et hulga poolest praktiliselt piiramatu

sõega sooritas riik kvaliteedis ranget sotsialistlikku kokkuhoidu: laagriahjude kütteks toodav süsi oli neljanda sordi oma. Tähen-
dab, põlematu kivikildapuruga pooleks, nii et selle segu põle-
ma saamisega ja põlemas hoidmisega nägid viidikuivatajad
hirmsat vaeva. Mina püüsin ses asjas ainult tänu kahele abime-
hele pealvee. Need kaks olid Ardu kandi talumehed Harju- ja
Järvamaa piirilt, Laas ja Kõnd, sõnaahtrad vanemad mehed,
Saksa võimu viimase lõpul mingisse piirikaitserügementi
mopitud ja sealt ärahüppamise järel valge laeva ootajad kuskil
sealtkandi kõnnus ja laantes, aga nüüd siin oma kümne aastaga
kõvade puuseppadena ametis. Barakkide ehitusel meie laagri
läänepoolses servas, kus püstitati uutele oodatavaile kaevurite-
le uusi ulualuseid. Ehitusmeestel oli seal puumaterjali laialt käes
ja mõnesuguse vahetuse korral – minu poolt mu padajännipak-
kidest suutäis matti – tõid nad mulle õhtuti tülles nõõriga
kokkuseotud kimbus männilaaste ja pilpaid. Kui need olid kui-
vatis üles sulanud ja nädala tahenenud, põlesid nad kuivatiah-
jus vuhinal ja raginal ning ajasid kivipuruse söe endi ümber
pikkamisi hõõguma. Eriti kui süttivale söele mõned suitsakad
vett peale visati. Missuguse füüsikaseaduse järgi vesi tule pare-
mini põlema ajas, pole mulle tänini selge.

Igatahes oli mul ahi järjekordselt küdemas ja õue ligi nelja-
kümnese pakase juures kolmkümmend pügalat kuuma toas. Nii
et vastumeelse töö kiuste ei saanud ma teatud hubasustunnet
ses hämaras lämmatuses eitada: ikkagi omaette ruum ja kogu
sellega kaasnev kübe kujuteldavat iseseisvust, mitte ainult nari,
vaid ka laud omaenese tarbeks, isiklik taburet laua juures ja laual
mõni isiklik raamat ja mõned isiklikud vihikud. Ainult et isik-
likku aega selle isikliku laua taha istumiseks peaaegu et üldsegi
mitte. Ja õhk kuivavate viltide ja jalarättide lehast niisugune, et
ma selle sees mõninga harjumuse kiuste ikka veel ei sõanda-
nud oma kurgunibu olemasolule mõelda. Kujutluse tõttu, et
säherdune mõte võiks provotseerida oksendusrefleksi, mis tun-
dus võivat sellest vallanduda.

Siis koputati uksele. Viskasin plekk-kruusist viimase sutsa-
ka vett ahju ja pöördusin üle õla vaatama, et kes kurat see võiks
olla. Sest koputamine oli siin ju moeks, aga *uksele* koputamine
tõesti mitte. Koputasid ehk ainult õised valvurid, kui nad taht-
sid kuivateid kontrollida, aga uksest olid bandiitide ja varaste
asjus seestpoolt haakis. Ja nonde õiste valvurite ukselekoputus-
ki oli koputus ainult üsna tinglikus mõttes. Sest harilikult käis
see rusikaga ja kolm korda valjemini kui vaja – põmm-põmm-
põmm, "Otkroi, job tvoju mat!"

Hüüdsin: "Da-daa--"

Uks avanes. Pauh – tungis valge pakaseaur ruumi ning auru-
pilvest astus elektripirmi valgustatud hämusse suurekasvuline
hallis koverkot-mantlis mees. Ta pani ukse oma selja taga hooli-
kalt kinni. Ma tõusin ahju eest. Mees võttis vasaku käega – võt-
tis – issand jumal – halli Hückel-kaabu peast, pistis selle endale
kaenlasse ja hakkas tirima paremast käest õhukest halli sörm-
kinnast ära. Siis sai ta parema käe paljaks ja sirutas selle mulle
vastu:

"Guten Abend. Doktor Ulrich."

Tal oli suur tuhkja juukseudemega pea ja suur luine kah-
vatu, külmast sinakas ja hetke absurduse kiuste surmtofsine
nägu.

Surusin sirutatud jääkülma kätt ja ütlesin midagi. Tema üt-
les "Pardon—" ja tiris oma lõua alt ja pealae ümbert ära riideriba,
mille küljes olid vildist lõigatud ovaalsed kõrvasoojendajad:
"So. Jetzt höre ich Sie absolut normal."

Ta oli pärast kahenädalast stolõpinisõitu eile Moskvast pära-
le jõudnud. Ta võttis minu poolt pakutud taburetil istet ja vas-
tas kummalisel kumesügaval, kuid peaaegu sosinaks summu-
tatud häälel mu küsimustele. Jaa, ta oli berliinlane. Ajaloodok-
tor. Ah viimane ametikoht? Tjaa, see'p see oligi. Ta oli olnud 1934-
ndast aastast Preisi välisministeeriumi teenistuses. Niisugune
ministeerium oli püsinud ka peaminister Göringi aegu formaal-
selt alles. Ja doktor Ulrich oli olnud ministeeriumi arhiiviülem.

